

İKİ KUTUPLU REKABETİN YOĞUNLAŞMASI: ÇİN'İN KAMBOÇYA'DAKİ ÜSSÜ VE AMERİKA'NIN ASYA'DAKİ EKONOMİK ORTAKLIĞI

ABDULLAH ALTAY

Referans için: Altay, Abdullah. "İki Kutuplu Rekabetin Yoğunlaşması: Çin'in Kamboçya'daki Üssü ve Amerika'nın Asya'daki Ekonomik Ortaklığı". İNSAMER Analiz. 25.07.2022.

 Analiz

Kamboçya'daki Ream Donanma Üssü, Çin'in uluslararası sahada ikinci, Asya'daki ilk donanma üssü olacak. Pekin, askerî gücünü kendi sınırları dışına yaymak amacıyla bazı ülkelerde gizli üsler kurmaya çalışıyor. Bu durum aynı zamanda Pekin'in bugüne kadar takip ettiği siyasetin yavaş yavaş değiştiğine de işaret ediyor.

Devasa bir donanmaya sahip olan Çin, denizaşırı üsleri bulunmadığı için savaş gemilerini kendi kara suları dışında pek kullanamıyor. Öte yandan Hint-Pasifik Okyanusu'nda sürekli olarak donanma üsleri ve nükleer denizaltı filoları kuran ABD, bu üsler sayesinde elde ettiği

stratejik varlığıyla Çin'i haritada âdeta denizden abluka altına almış görünüyor. Son dönemde kendi sınırları dışında askerî üsler kurmak için açık gizli çeşitli girişimlerde bulunan Çin'in bu alandaki nüfuzunu artırmak istediği anlaşılıyor.

Çin'in bu hamleleri, Amerikan yönetimini Çin'i kontrol altına alabilmek adına Asya'daki ortaklarıyla yeni bir bloklaşmanın kurulması çalışmalarını hızlandırmak zorunda bıraktı. Bu kapsamda bir ABD başkanı, ilk defa Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) liderlerini Washington'da ağırladı; akabinde de Asya'ya ilk ziyaretini yaparak küresel

gayrisafi hasılanın %40'ını oluşturan 13 ülke ile ekonomik ortaklıklarını açıkladı.

Ukrayna Savaşı dahi Amerikan yönetimini Çin'i kontrol altına alma hedefinden uzaklaştıramadı. Washington özellikle yaptığı hamlelerle gelecekteki muhtemel meydan okumalara karşı Asya'daki ortaklarıyla birlikte yeni bir dış politika izleyeceğini gösterdi.

ABD ve Çin arasındaki jeopolitik çatışmanın tırmanması, bu iki ülkenin kendilerinden daha zayıf, ancak stratejik olarak önemli müttefikleri üzerinde baskı ve kışkırtmalarının arttığı yeni bir süreci beraberinde getirecek görünüyor. Dolayısıyla ülkelerin yavaş yavaş bu iki kutuptan birinde yer almak zorunda kalacağı bir senaryonun ortaya çıkacağı anlaşılıyor. Bu bağlamda Biden'ın geçtiğimiz günlerde Ortadoğu'da altı Körfez ülkesi ile Mısır, Irak ve Ürdün devlet başkanlarıyla gerçekleştirdiği zirve de Washington tarafından özellikle teknolojik ve askerî alanlarda Çin'i sınırlandırmak için önemli bir fırsat olarak görülüyor.

Çin'in Solomon Adaları ve Kamboçya'daki Hamleleri

Washington Post gazetesi 6 Haziran 2022 tarihinde (her iki taraf da bu bilgiyi yalanlasa da) Kamboçya'nın Ream Donanma Üssü'nün Çin tarafından geliştirildiğini ve üssün Tayland Körfezi tarafındaki kuzey bölümünün sadece

Çin askerlerince kullanılacağını yazdı. 2019 yılında da Batılı kaynaklar, Pekin'in Kamboçya ile Çin Silahlı Kuvvetleri'nin Kamboçya sahilindeki Ream Donanma Üssü'nü kullanmasına izin veren gizli bir anlaşma yaptığını rapor etmişti. Bu haberler üzerine Pekin, Çin'in donanma üssündeki varlığının sadece Kamboçya Ordusu ile ortak eğitim faaliyetleri sebebiyle olduğunu açıklamıştı.

2017 yılında resmî olarak Cibuti'de açılan Çin Donanma Üssü'ne ek olarak Ream Donanma Üssü, Çin için uluslararası sahada ikinci, Asya'daki ilk donanma üssü olacak. Bütün bu gelişmeler Çin'in gizli bir şekilde sınırları dışındaki askerî varlığını genişletmeye çalıştığını gösteriyor. Zira geçtiğimiz yıllarda Amerikan istihbaratı Çin'in Birleşik Arap Emirlikleri limanında gizli bir askerî tesis kurduğunu ortaya çıkarmıştı. Akabinde ABD'nin Abu Dabi'ye baskısı sonrasında tesisin kurulmasının durdurulduğu açıklanmıştı.

Geçtiğimiz nisan ayında da Solomon Adaları ile kapsayıcı bir güvenlik anlaşması imzalayan Çin'in bu hamleleri, onun bölgesel nüfuzunu artırma hedeflerinden kaynaklanıyor. Ream projesini güçlendirmek için de önem taşıyan anlaşma, Çin'e Pasifik Okyanusu'nun güneyinde ilk askerî yerini kazandırmış oldu. Çin ayrıca, Amerikan güçlerinin Guam ve Hawaii adalarındaki stratejik varlığını engellemek maksadıyla geçtiğimiz mayıs ayında Pasifik adaları ülkeleriyle

(Fiji ve diğer dokuz ülke) bir ticari ve güvenlik iş birliği anlaşması imzalamak istedi, ancak bunda başarılı olamadı.

Bütün bu gelişmeler aynı zamanda Pekin'in bugüne kadar izlediği siyasetin yavaş yavaş değiştiğine de işaret ediyor. Öyle ki Çin hem başka ülkelerde silahlı birimlerinin olmasını normalleştirmek istiyor hem de bu ülkelerde bulunmasının bir genişleme politikası olduğunu açıklamaktan imtina etmiyor.

Çin ile Soloman Adaları arasında imzalanan anlaşma benzeri muğlak anlaşmalar, ülkelerin iç güvenliklerinin artırılması ve dış güvenlik bağlantılarının da çeşitlenmesine imkân verdiği için küçük devletleri cezbedebiliyor. Ne var ki Çin'in Kuşak Yol Projesi'nin 140'tan fazla ülke tarafından imzalamasından sonra, dünyanın her yerine yayılan Çin yatırımlarının korunması için bazı ülkeler, Çin güçlerinin topraklarına girmesine izin vermeleri konusunda baskı görüyor.

Çin'in Askerî Yayılmasının Sınırları

Çin, Hint-Pasifik Okyanusu'ndaki Pasifik adaları ve Avustralya'dan başlayıp Japonya ve Güney Kore'deki askerî üslerinden geçerek kendisine yakın denizlere uzanan bölgede, Amerikan askerî varlığının stratejik yayılımına karşı koyabilmek amacıyla askerî varlığını geliştirip güçlendirmek istemektedir. Bu amaçla da geçtiğimiz 10 yıl boyunca,

bölgedeki devletlerle olan güçlü siyasi bağlantılarını kullanarak bölgenin her tarafında yatırımlarını artırıp yardımlarını genişletmeye yönelik bir politika izlemiştir. Bu politika çerçevesinde hazırlanan planların temel amacı ise, bölgedeki diğer devletlerin bölge liderliğini Pekin'e teslim etmesini sağlamaktır.

Uluslararası alanda ABD'nin sahip olduğu gibi bir pozisyona sahip olamayacağının farkında olan Pekin yönetimi, bunu ancak fiilen bulunduğu ülkelerin hava ve denizlerinde egemen tek güç olarak başarabileceğinin farkındadır. Bu sebeple Hint-Pasifik Okyanus bölgesinde yaşanan Çin-ABD çekişmesi, ABD'nin Çin'in bu bölgede hâkim güç hâline gelmesini engellemek istemesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca Çinli askerî stratejistler de "Çin Karayipleri" olan Güney ve Doğu Çin Denizi'nin hiçbir dış güç olmadan sadece Çin egemenliğinde olması gerektiğini, Amerikan Karayiplerinin ise Washington egemenliğinde olması gerektiğini belirtmektedir.

Pentagon'un geçen seneki raporuna göre Çin donanması nicelik bakımından dünyanın en büyük donanmasıdır. Rapora göre ABD'nin 297 gemisi bulunurken Çin 355 gemiye sahiptir ki, 2030 yılında bu sayının 460'a yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu devasa varlığına rağmen Çin'in denizlerdeki güçlü ağlardan mahrum olması, savaş gemilerini kendi kara suları dışına çıkaramaması, sahip

olduğu gücün etkinliğini azaltmaktadır. Diğer taraftan bölgedeki (Japonya, Kore, Guam Adası, Avustralya, Diego Garcia Adası) daimî askerî varlığı, Amerika'nın harita üzerinde nükleer denizaltıları ve askerî üsleriyle Çin'i âdeta bir deniz ablukasına aldığını göstermektedir.

Bu sebeple Çin'in deniz üslerine sahip olması, bölgesel askerî yayılmasını sağlayabilmesi için zaruridir. Bu bağlamda Kamboçya ile yapılan anlaşma, Washington ve Pekin arasındaki asıl jeopolitik rekabet sahası olan Güney Çin Denizi'nden Batı'ya açılan bölgede Çin askerî gemilerine büyük bir ayrıcalık vermektedir. Bu anlaşma aynı zamanda Pekin'e Güneydoğu Asya'daki büyük deniz yollarına yakın noktalardaki nüfuzunu artırarak hedeflerini gerçekleştirmesi ve kendi kıyılarından uzak noktalardaki siyasi etkisini artırması için fırsat sağlayacaktır. Öte yandan Filipinler'in Subic Körfezi'nde yer alan eski Amerikan Üssü'nün 679 kilometrekarelik alanına karşın Ream Deniz Üssü'nün sadece 0,8 kilometrekarelik bir alanı olmasının Çin Donanması'na sınırlı bir alan sağlayacağı da açıktır.

Amerika'nın Hint-Pasifik Okyanusu'ndaki askerî

ve stratejik varlığı (mavi renkler), Çin varlığı (kırmızı renkler), Hint varlığı (gri renkler). Gölgele daireler ise muhtemel varlığı temsil etmektedir.

Biden'in Önceliği Çin

Amerikan yönetimi, Çin'in bölgedeki askerî gücünü arttırma çabalarının önüne geçmek için Pasifik ülkeleriyle iş birliği yapmak zorunda kaldı. Yine Çin'in bölgedeki hamleleri ABD üzerinde Asya'daki ortaklarıyla birlikte Çin'i de kapsayacak bir koalisyon kurulması yönündeki politikalarını hızlandırması için baskı yarattı.

Bu bağlamda ABD Başkanı Joe Biden, 13 Mayıs'ta ASEAN'a üye 10 ülkenin 9'unu ilk kez Beyaz Saray'da ağırladı. Amerikan yönetimi bu zirve ile Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısına rağmen Asya'yı önceliğini göstermiş oldu. Zirveye Endonezya, Malezya, Singapur, Filipin, Tayland, Brunei, Vietnam, Laos ve Kamboçya katıldı. Amerikan yönetimi Myanmar'daki askerî idareyi zirveye davet etmedi.

Beyaz Saray ASEAN ülkelerine dışarıdan gelen en büyük kaynak olacak 150 milyon dolarlık yeni bir yatırım planını duyurdu. Bu ülkelere yapılan yatırım 2019 ve 2020 yıllarında yaklaşık 35 milyar dolardı; yani Çinli yatırımcıların dört katı. Biden yönetimi ayrıca 2023 yılında bölge ülkeleri için 800 milyon dolardan fazla ikili yardım bütçesi ayırdı. Zirveden ABD adına çıkan yeni yükümlülüklerden biri de bölgeye

Biden'in Önceliği Çin

Amerikan yönetimi, Çin'in bölgedeki askerî gücünü arttırma çabalarının önüne geçmek için Pasifik ülkeleriyle iş birliği yapmak zorunda kaldı. Yine Çin'in bölgedeki hamleleri ABD üzerinde Asya'daki ortaklarıyla birlikte Çin'i de kapsayacak bir koalisyon kurulması yönündeki politikalarını hızlandırması için baskı yarattı.

Bu bağlamda ABD Başkanı Joe Biden, 13 Mayıs'ta ASEAN'a üye 10 ülkenin 9'unu ilk kez Beyaz Saray'da ağırladı. Amerikan yönetimi bu zirve ile Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısına rağmen Asya'yı önceliğini göstermiş oldu. Zirveye Endonezya, Malezya, Singapur, Filipin, Tayland, Brunei, Vietnam, Laos ve Kamboçya katıldı. Amerikan yönetimi Myanmar'daki askerî idareyi zirveye davet etmedi.

Beyaz Saray ASEAN ülkelerine dışarıdan gelen en büyük kaynak olacak 150 milyon dolarlık yeni bir yatırım planını duyurdu. Bu ülkelere yapılan yatırım 2019 ve 2020 yıllarında yaklaşık 35 milyar dolardı; yani Çinli yatırımcıların dört katı. Biden yönetimi ayrıca 2023 yılında bölge ülkeleri için 800 milyon dolardan fazla ikili yardım bütçesi ayırdı. Zirveden ABD adına çıkan yeni yükümlülüklerden biri de bölgeye sahil güvenlik botları yerleştirmesi ve yasa dışı olarak vasıflandırdığı Çin girişimleri karşısında deniz yasalarının uygulanmasına yardım etmesi kararı oldu.

Şu an ASEAN ülkelerinin Washington'dan yana bir tutum benimseyecekleri sonucuna varmak için henüz erken olsa da ASEAN liderlerinin büyük çoğunluğu Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetleri nedeniyle oldukça endişeli. Washington'daki zirveden çıkan kararlar her ne kadar olumlu karşılanırsa da 2017 yılında Trump'ın Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan çekilmesi bölge ülkelerinin Amerikan yönetimine güvenini zedelemiş durumda. Kaldı ki Çin hâlen bölge ülkeleri üzerinde geniş bir ekonomik etkiye sahip. Güneydoğu Asya ülkeleriyle olan ticaretin %20'den fazlasına hâkim olan Çin, hâlihazırda bölgenin en büyük ticaret ortağı. Çin yönetimi ayrıca geçtiğimiz kasım ayında ASEAN ülkelerine üç yıl içerisinde covid-19'un etkileriyle mücadele etmek ve ekonomik canlanmayı sağlamak amacıyla 1,5 milyar dolar kalkınma yardımı yapacağını da vaat etti.

ASEAN ülkelerinin Biden'in Çin'i kontrol altına alma konusundaki ciddiyetiyle ilgili şüpheleri zirveden kısa bir süre sonra belirgin bir şekilde dağıldı. Zira ABD Başkanı Asya'ya ilk gezisini gerçekleştirdi; Japonya'da dörtlü (ABD, Hindistan, Japonya ve Avustralya) bir zirve düzenledi ve Güney Kore'yi ziyaretinde Seul ile ortak askerî eğitimlerin arttırılması konusunu görüştü.

Son olarak Biden, Tokyo'da Refah için Hint-Pasifik Ekonomik Çerçevesi (IPEF) adı altında daha geniş bir ekonomik ortaklığın kurulduğunu ilan etti. ABD, Avustralya, Brunei, Hindistan, Endonezya,

Japonya, Güney Kore, Malezya, Yeni Zelanda, Filipinler, Singapur, Tayland, Fiji ve Vietnam'ın katılımıyla kurulan bu oluşumun üyeleri, toplam küresel gayrisafi hasılanın %40'ına sahip. Birliğin şu dört esasa odaklandığı açıklandı: Ekonominin geliştirilmesi ve adil ticaretin temellerinin atılması, tedarik zincirinde esneklik sağlanması, altyapı ve temiz enerji imkânlarının geliştirilmesi, vergi ve yolsuzlukla mücadele.

Çin'in küresel gayrisafi hasılanın üçte birini oluşturan 15 ülkeyle imzaladığı "Bölgesel ve Kapsayıcı Ekonomik Ortaklık" anlaşması karşısında bir denge kurma arayışı olan bu ortaklık, stratejik açıdan ABD'nin Hint-Pasifik ekonomisinde daha iddialı bir şekilde yer alacağını göstermektedir. IPEF ayrıca bölgesel ekonomide özellikle Trump'ın Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan çekilme kararıyla oluşan kaostan sonra, ABD'ye olan güveni yenileyecektir.

Bütün bu girişimler dışında Biden'ın Tayland Özerk Yönetimi'ne karşı Çin'in gerçekleştireceği herhangi bir saldırı durumunda ABD'nin askerî karşılık vermeye hazır olduğunu açık bir şekilde ifade etmesi tüm dünyada büyük bir şaşkınlık yarattı. Bu açıklama her ne kadar ABD'nin tutumunu tam olarak yansıtmasa da Washington'un Çin'in Tayland'a karşı gerçekleştireceği muhtemel bir saldırı karşısında takınacağı siyasetin bir parçası olabilir.

Japonya ve Güney Kore ilişkilerinin Washington'un belirlediği çerçevede gelişmesi, dörtlü diyalog tarafları arasındaki uyumsuzluklar ve özellikle Hindistan ve Rusya arasındaki köklü ilişki bir yana Çin'in bölgedeki genel yayılımı, ABD'yi Asya'da artan Çin hâkimiyetiyle mücadele edecek bir Asya Bloğu kurma konusunda ciddi adımlar atmaya mecbur bırakmış görünüyor. Bu noktada özellikle belirtmek gerekir ki, ABD'nin Çin'i kontrol altına alma çabaları sadece ticari ve ekonomik sebeplerden kaynaklanmıyor. Güvenlik konusu da önemli bir gerekçe oluşturuyor. Bu bağlamda 15 Eylül 2021 tarihinde ABD, Birleşik Krallık ve Avustralya arasında AUKUS Paketi ilan edildi. Bu üçlü güvenlik paketiyle birlikte, askerî ve stratejik ittifaklar fiilî olarak başlatılmış oldu. Washington bu pakta Avustralya'ya nükleer denizaltı teknolojisi desteği ile katıldı. Bu adımın uzun vadede bölgedeki askerî güç dengesini değiştirmeyi hedeflediği söylenebilir.

Sonuç

Çin, Pasifik Okyanusu bölgesindeki askerî varlığını genişleterek hem deniz bağlantılarının güvenliğini sağlamak hem Amerikan güçleri ve müttefikleri hakkında istihbari bilgi toplamak hem de Amerika'nın nakliye ve dağıtım planlarını engellemek gibi birkaç hayati hedefi gerçekleştirmeyi planlıyor. Daha da önemlisi, ABD'nin Güney Pasifik Okyanusu'ndaki en büyük müttefikleri

olan Avustralya ve Yeni Zelenda'yı muhasara altına almayı amaçlıyor.

Hasılı Pasifik Okyanusu bölgesinde Washington ve Pekin arasındaki jeopolitik ve askerî rekabet her geçen gün daha da tırmanırken taraflar aktif olarak bölge ülkeleriyle ilişkilerini güçlendirmeye ve yeni ittifaklar kurmaya çalışıyor. Bu gelişmelere paralel olarak Pasifik Okyanusu ülkelerinin savunma harcamalarına daha fazla pay ayırması ise, gelecekte bu bölgenin bir çatışma üssü olarak odak noktası olması tehlikesini artırıyor.

Ukrayna Savaşı'nın dahi Biden'ı Çin'i kontrol altına alma hedefinden uzaklaştırmadığı açıkça görülüyor. Yukarıda sıralanan diğer gelişmeler de Washington'un gelecek 10 yıldaki muhtemel sorunlara karşı dış siyasetini yeniden tanzim etme ve özellikle Asya'daki müttefiklerini aktifleştirme konusunda kararlı olduğunu teyit ediyor.

ABD ve Çin rekabetinde karşılıklı hamlelerin artması, iki ülke arasındaki jeopolitik çatışmanın tırmandığını gösteriyor. Bu durum, bir yandan ABD ve Çin'in hâlihazırdaki müttefikleri üzerindeki baskının artmasına yol açarken bir yandan da yavaş yavaş diğer ülkeleri de bu iki kutuptan birinin tarafında yer alma gibi bir senaryonun içine sürüklüyor. Bu bağlamda Biden'ın Ortadoğu'da altı Körfez ülkesi ile Mısır, Irak ve Ürdün devlet başkanlarının katılımıyla geçtiğimiz günlerde gerçekleştirdiği zirve de Washington'un müttefikleriyle beraber özellikle teknolojik ve askerî alanlarda Çin'i sınırlandırma arzusunu gerçekleştirmek için önemli bir fırsat olarak görülüyor. Kısa vadede bu ülkeler için geçici bazı avantaj ve dezavantajlar oluşsa da uzun vadede bu iki rakip kutbun mücadelesinin boyutunun genişlemesi, söz konusu ülkelerin seçeneklerini azaltacaktır.